
**BERNHARD SCHLİNK'İN “OKUYUCU” ADLI ROMANINDA
EĞİTİM OLGUSU**
Bernhard Schlink's “The Reader” and the Function of Literacy/Illiteracy

Gürsel UYANIK

Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü,
gurseluyanik@hotmail.com

Özet

Bu çalışmada yapıtları hakkında çok konuşulan ve yazılan, çağdaş Alman yazarlarından Bernhard Schlink'in “Okuyucu” adlı romanı, bireyin yaşamını etkin olarak şekillendiren eğitim ya da eğitimsizlik olgusu açısından incelenerek sonuçları saptanmaya çalışıldı. Nasyonal Sosyalizm'in otoriter yöntemlerinin, eğitimsizliğin ve bunların beraberinde getirdiği kimliksizleşmenin, hem bireyi hem de kitleleri nasıl insanlık dışı eylemlere sürüklediği, bu eylemlerini ve olumsuz sonuçlarını göremez duruma getirdiği romandan hareketle incelendi.

Anahtar Kelimeler: Bernhard Schlink, eğitim/eğitimsizlik olgusu, suçluluk duygusu, otorite

Abstract

The impact of literacy and illiteracy in the lives of people were tried to be determined in “The Reader”, the work by Bernhard Schlink a contemporary German author whose works are discussed. Illiteracy an important authoritarian method of National Socialism and its effect on people's horrific behaviour is examined in the novel.

Keyword: Bernhard Schlink, literacy/illiteracy, guilt, authority

Almanya'nın Bielefeld kentinde 1944 yılında dünyaya gelen Bernhard Schlink, romancılığı ve öykücülüğü yanında bir hukuk profesörü olarak Berlin Humboldt-Üniversitesinde akademisyenlik yapmaktadır. Yazarın hukukçu biri olmasının, yapıtlarında değişik biçimlerde de olsa hukukla ilgili temaların ağırlıklı olarak irdelenmesine neden olduğu kolaylıkla ileri sürülebilir. Her şeyden önce figürlerinin çoğu hukukçulardan ya da hukuk çevresiyle ilişkisi olan kişilerden seçilmişlerdir. Başka bir açıdan söylemek gerekirse, Schlink'in hukukçu olma özelliği, onun anlatım biçimini de derinden etkilemektedir. Bu durumu yazar, Tilman Krause ile yaptığı bir söyleşide şu sözleriyle dile getirir: “Hukukçu yanımla yazmayı seviyorum, bir hukukçu olarak açık, anlaşılır ve güzel yazmaya çalışıyorum. Hukukçu ve edebiyatçı yanlarım birbirlerini tamamlıyorlar.”¹

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda olduğu gibi, bugün de Alman

Yazını'nda Nasyonal Sosyalistlerin canilikleri ve katliamları ile ilgili sürekli bir şeyler okumak olasıdır. Günümüz Alman yazarlarından bazıları gibi, Bernhard Schlink de *Okuyucu*² (*Der Vorleser*) adlı romanında bir aşk ilişkisi etrafında bu temaya göndermelerde bulunur. 1995 yılında yayımlanan ve neredeyse kırk farklı dile çevrilen romanında yazar, insanlık tarihinde kara bir leke olarak yer alan Hitlerin kırımlarına değişik açılardan yer vermek yanında, 'suç', 'suçluluk duygusu', 'suç problematiği', 'geçmişle hesaplaşma', 'geçmişin üstesinden gelme' gibi konulara ve suçlulara bakış açısında bugün karşılaşılan olumlu ve olumsuz yaklaşımlara değinir. Bilindiği üzere 20. Yüzyıl Alman Yazını'nda 'suç problematiği' yoğun bir biçimde irdelenen konuların başında yer alır.³ Doğal olarak suçun ne olduğu, suçun saptanmasında hangi ölçütlerin kullanılması gerektiği, hem tarihsel hem kültürel ve hem de psikolojik bağlamda değişik boyutlarıyla yanıtlanması gereken bir sorudur. Burada amacımız romanda geniş olarak irdelenen suçluluk tematiğine girmek değil, ancak romanın ana karakterlerinden biri olan Hanna Schmitz'in içine düştüğü çıkılmaz durumun ve taşıdığı suçluluk duygusunun arkasındaki en önemli nedenlerden biri olan 'eğitimsizlik olgusu' ve onun sonuçları üzerinde durmaktır.

Doğru ya da yanlış yola yönelmede okuma yazmanın, okur-yazarlık ediminin, başka bir söylemle eğitimin/eğitimsizliğin etkisi ve önemi, insanları insanlık dışı uygulamalara yönlendiren, insanlık onuruyla bağdaşmayan eylemler yaptıran otoriter uygulamaların insanları kimliksizleştirdiği, eylemlerini ve sonuçlarını sorgulayamaz hale getirdiği, Schlink'in *Okuyucu* romanında açık bir biçimde ortaya konur. Schlink, *Okuyucu* adlı romanında Nasyonal Sosyalizmin iktidarda olduğu süreçteki uygulamaları sonucunda, eğitimsizliğin, otoritenin ve onun beraberinde getirdiği kimliksizleşmenin, kitleleri nasıl yönlendirdiği ve milyonlarca insanın, kendini beğenmiş, faşist, despot ve eğitimsiz bir liderin etkisi altında, düşünmeden, sorgulamadan kendi hemcinslerini acımasız işkencelerle nasıl yok ettiklerini tartışmaktadır.

Bilindiği üzere okumak yalnızca insana özgü bir özelliktir. Başka canlıların böyle bir özelliği yoktur. Okumak, anlamak, düşünmek ve yazmak, insan beyninin birbiriyle bağlantılı en üst etkinlikleridir. Kur'an on dört asır önce inmeye başladığında, ilk kelimesi "İkra!" idi. Yani bir an için Kur'an yalnızca tek kelimedeki oluşuyordu. Kitabın ilk sözcüğü olan "Oku!", özellikle seçilmiş, önemsenmiş ve açılış onunla yapılmıştır. İçinde önemli mesajlar saklayan sözcük üzerine çok şey söylenip yazılmaktadır. İnsanların, toplumların birbirlerine üstünlüğünün bile bu sözcüğün içinde gizlenen ölçüyle yapılabileceği belirtilmektedir.⁴ Öyleyse nedir okumak? Bu konuda yapılacak birçok tanımlama vardır. Metin bağlamında baktığımızda okumak;

“hangi yapıda, biçimde ya da durumda olursa olsun, kendi bağlamı ve tutarlığı içindeki bir metinde, sözcüklerin ya da tümcelerinin bir arada bulunmasıyla oluşan anlamı keşfetmek ve ortaya koymak için göstergeler dizgesini gözlemlemek, dizgeleri birbirleriyle ilişkilendirmek sözcük anlamının ötesinde bir anlam bulmak, yani anlamlandırmak demektir. Bireysel bir etkinlik olarak okuma, bir imgenin, bir tablonun, bir manzaranın ya da anlam oluşturmak için yaratılmış her türlü göstergeler bütününe çözümlenmesidir.”⁵ Hilmi Uçan’a göre ise okunan bir metin aynı zamanda toplumsal bir üretilerdir. Başka bir söylemle okuma, edinilen kültürün bir parçasıdır. Bir özne tarafından okunan metinler, öznenin içinde sürekli gömülü olarak kalmaz; okuyan özne konuşur, anlatır, okuduğu şeyi yorumlar, başkalarıyla paylaşır. Uçan, okuma olgusunun, bireysel işlevleri yanında toplumsal işlevleri olduğunu belirterek, okuyan öznenin toplumsallaşmasına önemli katkılar sağladığını da vurgular.⁶

Gelişme, ilerleme; okumayla, bilimle gerçekleşmektedir. Yeryüzünde gerçekleşen gelişmelerin bütünü genelde insan aklının iki buluşunu temel alır: Uzamdaki devinimin temel noktası, yuvarlanarak giden, ekseninin çevresinde dönen tekerlektir; tinsel düzlemdeki devinimin temeli ise yazının bulunuşudur. Herhangi bir yerde herhangi bir zamanda sert tahtayı ilk kez bir janta dönüştüren insan, bütün insanlığa ülkeler ve halklar arasındaki uzaklığı aşmayı öğretmiştir. Üstü yazılı ruloyu çoktan geride bırakıp, tek tek yapraklardan kitaba varmış olan yazı da, ölümlü insanoğlunun yaşantılarının ve deneyimlerinin trajik sınırlanmışlığını geride bırakmıştır. Kitap sayesinde artık kimse kendi kendisiyle yalnız başına kalmış, kendi bakış açısının duvarları arasına sıkışmış değildir; isteyen, geçmişin ve şimdinin bütün olaylarına, bütün insanlığın duygu düşünce evrenine katılabilir. Günümüzde tinsel dünyamızın bütün devinimleri temelini kitaplarda bulmaktadır. Kültür diye adlandırdığımız madde üstü yaşamın kitapsız düşünülebilmesi olanaksızdır.⁷

Geniş boyutlu türlü bağlantılar içerisinde düşünebilme yeteneği ya da insanoğluna bu doğrultuda armağan edilmiş olan beceri, dünyaya çeşitli düzeylerden bakabilmenin bu tek ve görkemli yolu, kendi deneyimlerinin ötesinde, değişik ülkelerden, insanlardan ve zamanlardan kitaplara geçip saklanmış deneyimleri de özümseyebilmiş olana aittir. Kendini kitaplara kapatmış bir kişinin dünyasının dar olduğunu düşünmek çok doğru değildir.⁸ Bütün heyecanlarımız, kendi kendimizi aşma isteğimiz, yaratılışımızın bu en iyi yanı, bu kutsal susamışlık, kitapların bizi hep yeni yaşantıları kan kana içmeye zorlayan tuzundan kaynaklanır. İnsan sahip olduğu bu susamışlık doğrultusunda bilgi sahibi olur, bu bilgiler doğrultusunda düşünür ve kararlar alır. Düşünmenin ve karar almanın ilk koşuludur okumak.

Bu açıdan bakıldığında okuma-yazma bilmeyen insanların yaşamlarını, bu eksiklerinin başkaları tarafından öğrenilmesi korkusunun doldurduğu ve bu korkunun büyüyerek bütün yaşamlarını sardığı söylenebilir. Bu eksiklik, günlük yaşamlarını zorlaştırır, kendilerine olan güven duygularını zedeler. Bir gazeteyi ellerine aldıklarında anlayamamanın, bir kitabı değerlendirip içerisindeki yaşantıyı hissedememenin, bir cümleden alabilecekleri zevkten haberdar olamamanın sıkıntısını yaşarlar. Karanlık bir dünyadır onların dünyası. Hanna, yani *Okuyucu* romanının ana karakteri de aynı psikolojik durum içerisinde, okuma yazma bilmemektedir; yaşamını sıradan bir işte çalışarak kazanmaktadır. Okumaya karşı büyük hayranlık içerisinde, ama bu eksikliğini sürekli saklamaktadır, romanın anlatıcısı ve aynı zamanda ana karakterlerinden on beş yaşındaki lise öğrencisi Michael Berg ile ilişki içerisinde. Michael, “Alt sınıfta hasta olduğum son aylarda çok ders kaçırdım. Sınıfı geçmek istesem, aptal gibi çalışmam gerekir. Zaten şu anda da okulda olmalıydım” dediği anda Hanna’nın aşırı tepkisi ile karşılaşır: “Defol!” Yorganı geriye çeker. ‘Yatağımdan defol! Ve derslerini yapmazsan bir daha gelme. Aptal gibi çalışmak ha? Aptal ha?’(s.32) diyerek tepkisini ortaya koyar ve yaptığı biletçilik işinin ne kadar aptalca olduğunu taklit ederek oynamaya başlar. Sol eliyle biletlerin durduğu küçük klasörü açar, aynı elin lastik takke geçirilmiş başparmağıyla sıyrarak iki bilet koparır, sağ elinin bileğinden sallanan zımbayı yakalamak üzere kolunu sallar ve iki kere basar. “Rohbach’a iki bilet’. Zımbayı bırakır elini uzatır, bir kağıt para alır, karnının üzerindeki para çantasını açar, banknotu çantaya sokar ve çantanın dışına iliştilmiş bozuk para gözlerinden para üstünü çıkarır. Bilet almayan var mı? diye seslenir, Michael’e bakar. Aptal ha! Aptallığın ne olduğundan haberin bile yok senin.” der.(s.33) Okuma yazma bilmediği için kendi yaşadığı sıkıntıları, onun yaşamasını istemez.

Kendinden küçük yaşta Michael’e yaklaşımındaki bu samimiyete karşın, Hanna’nın zıtlıkları üzerinde taşıyan bir kişiliğe sahip olduğu kolayca belirtilebilir. Genç yaşlardaki yaşamının değer yargıları arasında yüksek düzeyde görev aşkı, güçlü bir iş ahlakı, hiyerarşiye kesin itaat ve düzene uyma gibi öğeler yer alır. Bunların yanında belirtildiği gibi, Hanna’nın en zayıf olduğu yanı, okuma yazma bilmiyor olmasıdır, bu özelliğinin açığa çıkmasından utanması ve korkmasıdır. Bu yüzden Hanna’nın tepkileri, uyma, kaçma ve saldırganlık arasında dolaşır durur. Zaman zaman da dozunu giderek artıran ve aşırılaşan bir sertliğin, onun karakterini belirleyen özellikler arasında yer aldığı saptanır. Hanna, insanlara sürekli mesafeli, başka bir deyişle insanlardan uzak duran biridir, çünkü kontrolünü kaybetme, kendine sakladığı sırrının –okuma yazma bilmiyor olması– anlaşılmasından endişe duymaktadır. Bu nedenle yaşamı boyunca diğer

insanlarla kalıcı, doğal ve sağlıklı bir ilişki geliştiremez.⁹

Yönünü bulmak, okuma yazma bilmeyen insanların en çok zorlandıkları konulardan biridir. Burada yön duygusu iki türlü değerlendirilebilir: Birincisi bir yerden bir yere varmak için takip edilmesi, ikincisi ise yaşamın karmaşık yollarında yürürken çözümlenmesi gereken işaretlerdir. Yazılı belgeleri okuma ya da doldurmada kendilerini başka insanların yönlendirmelerine bırakmaları da, onlar için başka bir sorundur. Hanna, hem her iki yönü takip etmekte hem de yazılı belgeleri okuma ve yazmakta büyük sorunlar yaşayan biridir. Bu yüzden onu Michael yönlendirmektedir. Michael bu durumu şöyle ifade eder: “Hanna yalnızca yönlerin ve yolların seçimini bırakmadı bana. Geceleyeceğimiz pansiyonları da ben seçiyordum: anne-oğul olarak doldurduğum müşteri formunu yalnızca imzalamak kalıyordu Hanna’ya ve yemek listesinden yalnızca kendim için değil, onun için de yemek seçiyordum.”(s.48) Hanna, bu durumu gizlemek ve bu eksikliğin farkına varılmaması için de şöyle diyordu: “Bir seferlik olsun hiçbir şeyle uğraşmak istemiyorum.”(s.48)

Saygı gereksinimi, kişinin hem kendine saygı göstermesi, hem de başkalarından saygı görmesi halini içerir. Bu gereksinimin içerisinde kişinin kendisine güveni, başarısı, yetenekleri ve özgür olması gibi durumlar da sokulabilir. Başkalarından saygı görme ile ilgili gereksinimler; tanınma, takdir edilme ve önemsenme gibi hususları da kapsar. Bu gereksinimler yönünden tatmin olma, insanda değerli, güçlü ve yararlı olduğu duygularının açığa çıkmasına zemin hazırlar. Bunun tersi ise aşağılık duygusu, zayıflık ve yeteneksizlik doğurur. SS’de gözcülük görevi üstlenen bir kişinin Ausschwitz’e gelen kişilerin idare edilmesinde bir saygınlığının bir etkinliğinin olması gerekir. Bu konumda olan birisinin en temel insani edimlerden biri olan okuma yazma bilmemesi saygınlığını ve etkinliğini azaltabilir. Kampa gelen genç kızlardan kendisine okuma yapmalarını isteyen Hanna, saygınlığını yitirmemek ve bu eksikliğin ortaya çıkmasını engellemek için, aldığı yardımlar sonrasında kızları fırınlara gönderebilmektedir. Cürümün korkunç utancını, okuma yazma bilmemenin zararsız utancına tercih etmektedir. Okuma yazma bilmeyen bir insan olarak utanılacak bir duruma düşmekten korktuğu için, bir cani olarak daha utanç verici bir durumu yeğlemektedir.(s.117)

Almanya’nın Siebenbürgen denilen bölgesinde büyüyen, on yedi yaşında Berlin’e gelen, Siemens’te işçiliğe başlayan ve yirmi bir yaşında kendini askerlerin arasında bulan Hanna, okur yazar olmamasının ona yaşatacağı utancı, iç dünyasında bir kompleks haline getirir. Bu nedenle Tramvay Şirketi’nde biletçi olarak gizleyebildiği bu eksikliğin, vatmanlık eğitimi alması gerektiğinde ortaya çıkacağından korkarak işinden ayrılır.

Siemens'teki işinde yükselme fırsatını görmezden gelerek, onu trajik bir sona götürecek olan yanlış bir yola sapar: SS'de gözcü olur. Salt bu yüzden, yani okuma-yazma bilmiyor olmasından dolayı mahkemede bilirkişiyle karşılaşmaktan kaçınır ve ölüm raporunu kendisinin yazdığını kabul eder. Duruşmalarda ise savunmasını yalnızca konuşarak halletmeye çalışır, yazılı iddiaları okuyup gerekli itirazları yapacak durumda değildir.

Hanna'nın sevgilisi ve romanın birinci tekil kişi anlatıcısı konumundaki Michael Berg, yer yer acıma duyguları içinde olduğunu okura hissettiriyor olsa da, Hanna'nın davranışlarını kesin bir biçimden açıklayabilmekte güçlük çekmektedir. Aslında anlatıcı, Hanna'nın okuma-yazma bilmediği için utanmasını, utanılacak bir duruma düşmektense yadırgatıcı davranışlar içinde olmasını anlayabilmektedir. Hatta anlatıcı, Hanna'yı kendine tutsak eden bu utancın, kaçamak, soğuk, gizli kapaklı, sahte ve yaralayıcı olduğunu deneyerek öğrenmiştir. Ancak Hanna'nın okuyup yazamadığı için duyduğu utancının, toplama kamplarındaki ve mahkemedeki davranışlarının arkasındaki nedenler olup olmadığını, okuma yazma bilmeyen bir kişi olarak utanılacak bir duruma düşmekten korktuğu için mi bir cani olarak daha utanç verici bir durumu yeğlediğini ve suç işlediğini anlamakta zorlanmaktadır.

“Hanna'nın suçunu hem anlamak, hem de mahkum etmek istiyordum. Ama buna izin vermeyecek kadar korkunç bir suçtu bu. Onu anlamaya çalıştığım zaman, gerektiği gibi mahkum edemeyeceğim hissine kapılıyordum. Gerektiği gibi mahkum ettiğim zaman da, anlamaya hiç yer kalmıyordu. Ama Hanna'yı anlamak da istiyordum aynı zamanda; onu anlamamak, Hanna'ya bir kez daha ihanet etmek demektir. Bu sorunun üstesinden gelemedim. Her ikisini de başarmak istiyordum; hem anlamak hem de mahkum etmek. Ama ikisini de beceremedim.”(s.138)

Olayların yaşandığı dönemde Almanya'da ortaokulu bile bitirememiş biri konumundaki Hitler, Baron von Stein, Bismarck ve Prens Bülovların oturmuş olduğu bir makamda bulunmaktadır.¹⁰ Faşist, diktatör lider Hitler karanlık dünyasına kitleleri dahil etmiştir. Kitleler zihinsel olarak her zaman bireyden daha düşük düzeydedir. Kitleyi oluşturan kişiler döneke ve hoşgörüsüzdürler. Omuriliğin etkisi altında hareket eder ve ilkel varlıkların, vahşilerin ve alt sınıfların şiddetini gösterirler. Linç gruplarının gösterdikleri saldırgan ve ahlaksızca davranışlar, bulaşma yoluyla kitleyi ele geçirir, ahlak anlayışlarını ve özdenetimlerini yıkar. Bu durum kitlelerin, yalnız bir bireyin işleyemeyeceği yıkıcı eylemlerde bulunmasına yol açar.¹¹ Kimliksizleşmedir bunun adı. Hanna da aynı psikolojik durum içerisindedir ve içinde bulunduğu kitlenin ruhuna uyum sağlamıştır. İnsanların neden

kampa getirildiği, herhangi bir suç işleyip işlemedikleri sorgulanmadan işkencelerle yok edilmektedirler. Çünkü onlara otorite böyle olmasını emretmiştir.

Otorite kişisel muhakemenin kullanılmasına engel olur; otoriteyi tanıyan kimse, kendisine bir şeyler yapmasını veya bir şeylere inanmasını söyleme hakkına sahip olduğunu kabul ettiği kişiyi gözünde yüceltir ve onun yanlış yapacağını asla düşünmez.¹² Otoriter toplumsal ilişkilerde toplumun az sayıdaki emir vericiler ve çok sayıdaki emir alıcılar şeklinde bölünmesi, bireylerin ve bir bütün olarak toplumun zihinsel ve duygusal açıdan yoksullaşmasını beraberinde getirir. Böyle bir toplum yaşamının tüm parçalarında insan ilişkileri özgürlükle değil, otorite tarafından belirlenir. Özgürlük ancak özgürlükle yaratılabileceği için, otoriter toplumsal ilişkiler ve bu ilişkilerin gerektirdiği boyun eğrilik, bireyi özgürce eğitmekten uzaktır. Hiyerarşik otorite, kaçınılmaz bir biçimde otoriteye sahip olmayanların marjinalleşmesine ve kuvvetsizleşmesine neden olur. Bu durumun, otoritenin uygulandığı kimseler üzerinde olumsuz etkileri vardır, çünkü bu otorite sembollerine sahip olanlar ve bunlardan yararlananlar, kendilerine tabii olan insanların gerçekçi ve eleştirel düşünmesini körleştirmek ve onları rasyonel olmayan otoritenin rasyonel ve gerekli olduğu masalına inandırmak zorundadır. Böylece akıl, klişelerle boyun eğmek üzere uyuşturulur; insanlar aptallaştırılır, bağımlı hale gelirler ve kendi gözlerine ve yargılarına güvenme yetilerini kaybederler.¹³

İnsanlara çocukluğundan itibaren hem devletin yasalarına hem de onun otoritesini temsil eden düzenlemelere itaat etmeleri öğretilir. Böylece insanlar yukarıdan gelen emirlerin içeriğini düşünüp sorgulamak zorunda kalmazlar ve eylemlerinin kişisel sorumluluğunu üzerlerinden atarlar.¹⁴ Devlet zulmü emrettiğinde bile kimse sorgulamaz ve yaptıkları eylemlerin sonucunda suçlu olduklarını düşünmezler, çünkü devlet kutsaldır ve her zaman doğruyu emreder. Hanna ve olaylara katılan diğer insanların sorgulamadığı gibi. Romanda bu durum, Almanya dışında mülteci olarak yaşayan, tartışmalara bir bilim adamı kimliği ile katılan ancak artık sorunun çözümünü bilimsellikte görmeyen, Alman hukuk çevresine yabancı kalmış yaşlı bir profesörün duruşmalar esnasında söyledikleriyle açıklanır: “Sanıklara bir bakın! O dönemde cinayet hakkına sahip olduğunu gerçekten düşünen tek bir kişi bile bulamazsınız.”(s.81) Ama bu insanlar o dönemde kendilerinde bu hakkı görebilmişlerdir.

Hanna'nın, okuma-yazma bilmiyor olması nedeniyle iç dünyasında yaşadığı boşluk, eksiklik, yetersizlik bütün yaşamını belirleyen bir ölçü gibidir. Romanın kadın karakteri, iç dünyasını tamamıyla kaplayan bu eksikliği, yaşamının her aşamasında hastalıklı ve dirençli bir biçimde

başkalarından gizlemeye çalışır. Bu nedenle yaşamı hem kendisiyle ve hem de çevresiyle yoğun mücadeleler içinde geçer. Kendi içinde yoğun çatışmalar yaşayan biri olarak Hanna, dış dünya ile de amansız bir savaş sürdürmektedir. Kendi çıkarlarını korumaya çalışmaktan çok, kendi gerçeği, kendi adaleti için savaşım veren biridir. Ancak anlatıcının bakış açısıyla Hanna, kendini sürekli saklamak zorunda olduğu, başka bir söylemle hiçbir zaman kendisi olamadığı, kendi kendine asla açık davranmadığı için bu, “zavallı bir gerçek” ve “zavallı bir adalettir”. Romanın anlatıcısı, Hanna'nın verdiği bu mücadeleyi ve onun sürdürdüğü yaşamı çarpıcı diyebileceğimiz bir biçimde şöyle betimler:

“Bitmiş tükenmiş olmalıydı. Yalnızca mahkemede vermiyordu bu mücadeleyi. Durmadan mücadele içindeydi ve daima mücadele etmişti, yalnızca neler yapabileceğini göstermek için değil, neler yapamadığını da gizlemek için. Atılımları azimli kaçıışlardan ve zaferleri gizlenmiş bozgunlardan ibaret bir yaşam.”(118)

Romanın kadın kahramanı Hanna, yaşamının değişik aşamalarında başkalarının kendisine okumasını sağlar. Her ne kadar okuma yazma bilmediğinin başkaları tarafından bilinmesini istemiyor olsa da, okuma yazmaya karşı duyduğu açlığı bu yollarla giderme çabasının olduğunu vurgulamak gerekir. SS'de görev yaptığı süre içinde tutuklu genç bayanların okumalar yapmalarına olanak tanır. Cinsel içerikli boyutu ön planda bir aşk ilişkisi yaşadığı, kendisinden oldukça küçük yaşlardaki Michael Berg adındaki genç de Hanna'ya kitaplar okur. Bu okuma işlemi, Hanna'nın tutuklu kaldığı süre içinde yine Michael'in kasetlere yaptığı okumaların Hanna tarafından dinlenmesiyle devam eder.

Hanna, yaşamı boyunca okuma-yazma bilmeme sırrının açığa çıkmasını engelleme çabası içindedir, bu sırrını saklamak amacıyla SS'de gözcü olma görevini kabul eder. Çünkü böyle bir görevde okumaya ve yazmaya gereksinimi olmayacaktır. Ancak okuma yazma bilmiyor olması onun için bir utanç kaynağıdır. Okuma yazma bilmeme eksikliği ile ilgili duyduğu utançının, ağır cinayetlerle ilgili suçlamalardan yargılanıyor olmasıyla ilgili duyduğu utanç ve suçluluk duygusundan daha güçlü olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Hanna, bu duygunun tutsaklığını neredeyse ömrü boyunca yaşar. Tutuklu kaldığı süreçte elde ettiği okuma yazma edimi, SS'de görev yaparken işlediği suçun bilincine varmasında önemli bir işlev üstlenir.¹⁵ Hanna'nın tutukluluk süresinin bittiği gün intihar etmesini, bu suçluluk duygusu içinde gerçekleştirdiğini açıklamak olanaklıdır. Çünkü içinde bulunduğu durumu hiç kimsenin anlayamayacağını, aslında bu durumu hiç kimseye anlatamayacağını düşünmektedir. Öte yandan hiçbir şeyi yeniden eski haline

döndüremeyeceğinin bilincine vardığı için, ruhunu kaplayan suçluluk duygusundan kendini kurtaramaz. Ölmelerine neden olduğu suçsuz insanlar ve bu insanların geride bıraktıkları çocukları, Hanna'yı sürekli biçimde rahatsız ederler. Bütün bunlara ek olarak Hanna'yı ölüme götüren başka nedenler de saymak olasıdır. Her şeyden önce yaşadığı bu suçluluk duygusu, onun toplum içine girmesine engel olur. SS. kurbanlarının yaşadığı olayları anlatan kitapları okumaya başlaması, yaşadığı suçluluk duygusunu daha da katmerleştirir. Bu duyguların baskıları yanında, içsel dünyasında yaşama tutunma bağlarını da yitirmiş durumdadır. Yaşamının merkezine yerleştiği Michael Berg ile sürdürebileceği ortak bir yaşamın kapıları onun açısından çoktan kapanmıştır. Sonuçta Hanna, okuma yazma sorununu aşmıştır, ancak bu sorunun onun iç dünyasında oluşturduğu boşluğu, aşağılık kompleksini aşması çok zordur. Dışarıdaki dünyaya ayak uyduramayacağını bilincindedir.

¹Tilman Krause; Die Welt, 14. 10. 1999.

²**Der Vorleser** adlı romanın aşağıdaki Türkçe çevirisi bu çalışmada birincil kaynak olarak temel alınmıştır: Bernhard Schlink, **Okuyucu**, Çev.: Cemal Ener, İletişim Yayınları, Basım 5, İstanbul 2005.

³Bkz., Kijeong Kum, **Das Schuldproblem des Menschen in der deutschen Literatur des 20. Jahrhunderts**, Eine vergleichende Untersuchung am Beispiel von Romanen Franz Kafkas Hermann Brochs und Thomas Manns, Königshausen-Neumann, Würzburg 1995, s. 5.

⁴Bkz., Hamdi Kalyoncu-Fikriye Ovak, **İkra/Okuma Psikolojisi**, Nesil Yayınları, Basım. 1, İstanbul 2006, s. 9.

⁵ http://art-e.sdu.edu.tr/docs/gunay_22pdf

⁶Bkz., Hilmi Uçan, **Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim**, Baskı 2, Hece Yayınları, İstanbul 2006, s. 40.

⁷Bkz., Stefan Zweig, **Yarımın Tarihi**, Çev.: Ahmet Cemal, Can Yayınları, Basım 1, İstanbul 1991, s. 64.

⁸Bkz., Stefan Zweig, a. g. y., s. 69.

⁹http://de.wikipedia.org/wiki/Der_Vorleser_04. 08. 2008.

¹⁰Bkz., Stefan Zweig, **Dünün Dünyası**, Çev.: Burhan Arpad, Can Yayınları, Basım 1, İstanbul 1996, s. 227.

¹¹Bkz.,Tita L.- Richard C. Atkinson, Edward E. Smith, Darly j. Bern, Susan Nolen Hoeksema, **Psikolojiye Giriş**, Çev.: Yavuz Alogan, Arkadaş Yayınları, Basım 3, Ankara 2006, s. 651.

¹²Bkz., Tom Bottomore, Robert Nispet, **Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi**, Yayına Hazırlayan: Mete Tunçay-Aydın Uğur, Ayraç Yayınları, Basım 2, Ankara 1997, s. 634.

¹³Bkz., Erich Fromm, **Erdem ve Mutluluk**, Ahlak Psikolojisi Üzerine Bir İnceleme,

Çev.: Ayda Yörükkan, Basım 5, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Şubat 1999, s. 180.

¹⁴Bkz., Michael A. Hogg, Graham M. Vaughan, **Sosyal Psikoloji**, Çev.: İbrahim Yıldız, Aydın Gelmez, Ütopya Yayınları, Basım 1, Ankara 2007, s. 520.

¹⁵Bkz., Bettina Greese/Almut Peren-Eckert/Sonja Pohsin, (Hrsg): Johannes Diekhans, **Bernhard Schlink, Der Vorleser**, Ferdinand Schöningh, Paderborn 2000, s. 49.